

**P**LANUL de lucru al șantierului Traian pe anul 1959 a fost întocmit de noi în funcție de hotărîrea luată ca în doi-trei ani să se poată lămurii diferitele probleme legate de importante așezări neolitice de pe Dealul Fintinilor și de pe Dealul Viei, așa încît să se încheie deocamdată săpăturile în aceste două puncte, spre a se putea trece apoi la studierea rezultatelor obținute de-a lungul atîtor ani de cercetări, și apoi la publicarea lor sub formă de monografie. Spunem deocamdată, deoarece, ținînd seama de întinderea așezărilor de la Traian — și mai ales de aceea a așezării de la Dealul Fintinilor — ar fi fost nevoie, pentru cercetarea întregii suprafețe, de săpături mult mai ample, timp de alți cîțiva ani, așa încît am fi riscat să nu mai avem posibilitatea de a ne îndeplini îndatorirea de a publica în chip detaliat rezultatele.

Săpăturile din 1959 au putut continua două luni pe Dealul Fintinilor și patru săptămîni pe Dealul Viei, în colaborare cu Muzeul regional Bacău, care a contribuit în ultimii ani cu sume importante pentru lucrările șantierului Traian.

În funcție de planul de lucru inițial, s-au întreprins la Dealul Viei o serie de sondaje, pentru verificarea stratigrafiei și pentru precizări noi în legătură cu caracteristicile acestei așezări. Pe de altă parte, pe Dealul Fintinilor, am urmărit cîteva probleme importante, legate de descoperirile anterioare și de condițiile mai sus-amintite. În primul rînd am căutat să precizăm, prin cîteva sondaje, limita extremă spre nord a așezării cucuteniene și de asemenea să aflăm dacă — după astuparea șanțului de apărare identificat în zona de sud a așezării încă din anul 1953 și al cărui traseu a fost precizat complet prin săpăturile din ultimii ani — locuitorii eneolitici ai acestei așezări, construindu-și locuințele și dincolo de fostul traseu al acestui șanț, nu au săpat un nou șanț de apărare. În al doilea rînd urma să studiem în ce măsură se poate constata vreo deosebire între tehnica locuințelor și între materialele cucuteniene din această zonă nordică și cele constatate în zona dinspre sud și să urmărim problema eventualelor depuneri succesive din epocile anterioare.

În paginile ce urmează ne vom referi pe scurt la săpăturile întreprinse și la rezultatele obținute în cele două așezări de la Traian în 1959.

## I. TRAIAN-DEALUL VIEI

Ținînd seama de faptul că materialul ceramic de la Traian-Dealul Viei (așa-numita cultură Zănești) conține elemente destul de disparate, care au făcut pe unii cercetători să postuleze existența în această așezare a mai multor straturi sau cel puțin niveluri de locuire, am programat executarea a patru șanțuri (I—IV), orientate toate în același fel

\* Colectivul șantierului a fost alcătuit din Hortensia Dumitrescu și Vladimir Dumitrescu (responsabili) și

Gh. I. Bichir și Silvia Marinescu-Bilcu (membri).

(NE—SV), dintre care trei aveau să încadreze suprafața săpată în anul 1953, iar al patrulea era menit să precizeze dacă așezarea se întindea și pe terenul în pantă dinspre NV, sau se limita la porțiunea mai mult sau mai puțin orizontală a platoului (fig. 1).

Șanțul I/1959 (36 m×2 m) a fost trasat la SV de săpăturile din 1953, prinzînd

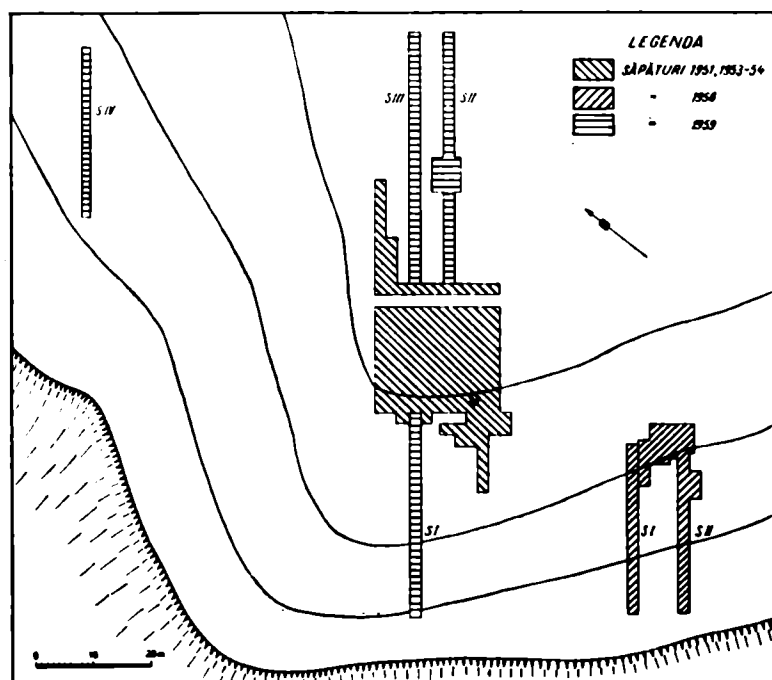


Fig. 1. — Planul săpăturilor în așezarea precucuteniană de la Dealul Vici.

chiar marginea acestora, într-un teren în pantă destul de accentuată pînă la marginea terasei. Șanțurile II și III/1959 au fost dimpotrivă trasate la NE de săpăturile anterioare, spre interiorul platoului, avînd ca obiectiv secundar precizarea întinderii așezării în acea direcție și eventuala descoperire a vreunei lucrări de întărire a ei. Lungimea acestor șanțuri a fost dictată de situația culturilor încă nerecoltate.

În șanțul I/1959, solul negru vegetal are o grosime de 25—30 cm, conținînd pe alocuri unele pietre de riu. Sub solul vegetal se află stratul de cultură, a cărui grosime maximă nu depășește 0,65 m și care de altfel lipsește în porțiunea dinspre SV — unde solul vegetal suprapune direct pămîntul galben deschis (lutul), care în restul șanțului se află sub stratul de cultură. Această constatare dovedește că așezarea nu s-a întins în porțiunea în pantă foarte accentuată a platoului, desigur din pricina dificultății de a se construi locuințe pe un teren prea înclinat. În apropiere de capătul de NE al șanțului, la adîncimea de 0,90—0,95 m s-a dat de chirpic ars masat pe aproape întreaga lățime a șanțului și intrînd sub malul nord-vestic, provenind de la dărîmături de pereți și nu de la vreo platformă. Deasupra chirpicului zăcea o parte din scheletul unui bovideu. În ceea ce privește chirpicul dinspre NE, el se leagă desigur de resturile locuințelor dezvelite în 1953. Asupra materialelor descoperite ne vom opri după descrierea constatărilor stratigrafice din celelalte șanțuri.

În șanțul II/1959 situația stratigrafică este asemănătoare, cu deosebirea că în stratul de cultură resturile materiale sînt mai numeroase. Pe de altă parte, stratul de cultură este mai gros în porțiunea de SV și se subțiază treptat spre NE. Între 0,45—0,60 m adîncime, într-o bună parte a șanțului, au apărut aglomerări de pietre, vase și

cioburi — ultimele fiind tot mai rare spre NE, ceea ce ar putea însemna că în această direcție așezarea nu se întindea prea mult. Pentru delimitarea resturilor de chirpic s-a deschis câte o casetă pe ambele laturi ale șanțului; după degajare, s-a constatat că aceste resturi ocupă o suprafață de aproximativ  $3,50 \times 3$  m; în chirpic se observă urme de pleavă și nuiele, dovedind că este vorba de pereți dărâmați — dar nu de platformă. În cuprinsul acestei mici construcții se aflau, în afară de două pietre de rîșniță, și multe obiecte de piatră, de lut și de os. Resturile vetrei nu s-au găsit. În lungul acestui șanț s-au identificat două gropi (nr. 1 și 2), iar în caseta dinspre est, o a treia groapă (fig. 2).

Groapa nr. 1 (cea mai mare) a fost prinsă și săpată în întregime, avînd o formă relativ rotundă — cu un diametru maxim la partea superioară de 2,48 m și cu adîncimea fundului albiat de 1,85 m. În această groapă s-au găsit, pe lângă citeva obiecte, circa 400 de fragmente ceramice diferite — de aceleași categorii ca cele din restul săpăturii. Groapa aparține aceluiași unic nivel de locuire.

Șanțul III (de  $46 \times 2$  m) a fost trasat absolut paralel cu cel precedent. Pămîntul vegetal este ceva mai gros, așa încît stratul cu resturi numeroase de cultură începe abia pe la 0,50 m. Grosimea acestuia nu este prea mare — iar spre NE se reduce la 40,20 cm, resturile fiind aci foarte sporadice. În caroul 14 s-a găsit o parte dintr-un schelet de vită. Deși nu s-a aflat nici o groapă și nici resturile vreunei locuințe, obiectele sînt mai numeroase decît în celelalte șanțuri.

Șanțul IV ( $30 \times 1,50$  m), trasat mai spre NV, ne-a arătat că așezarea nu ocupase și această porțiune a terasei (terenul este aci în ușoară pantă), deoarece nu s-au găsit decît foarte puține resturi antrenate de plug în solul arat; sub solul vegetal urmează pămîntul galben neumblat, fără nici o urmă de strat cultural.

Din observațiile făcute în primele trei șanțuri a rezultat în chip clar și de data aceasta că așezarea neolitică de pe Dealul Viei nu are decît un singur strat unitar de

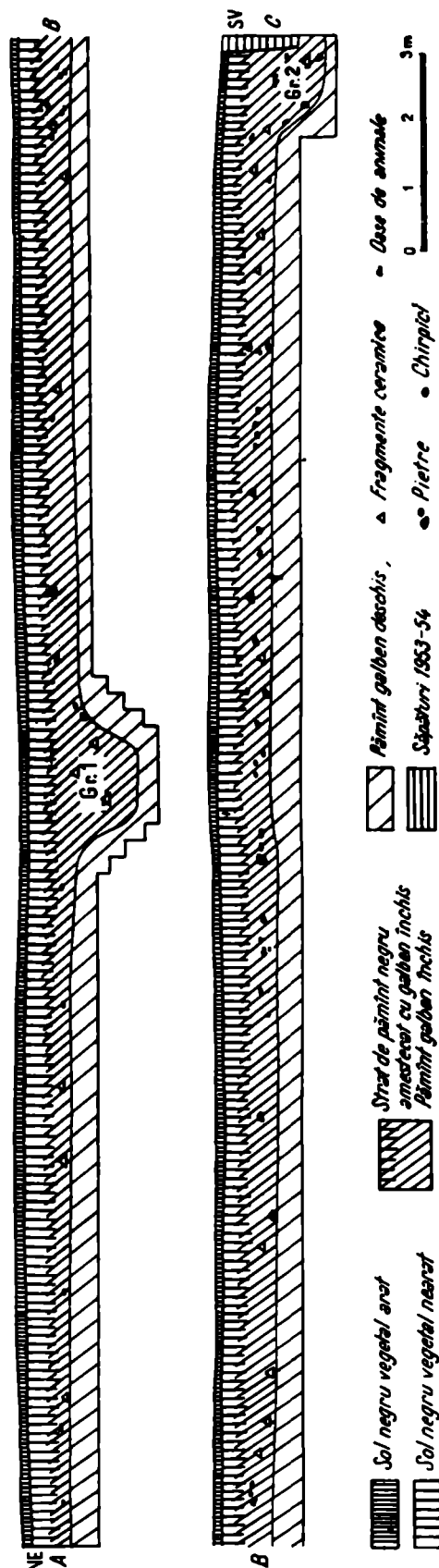


Fig. 2. — Secțiunea peretelui sud-estic al ș. III/1959 de la Dealul Viei.

cultură, fără mai multe niveluri suprapuse. Resturile de construcții prinse în aceste son-daje dovedesc că este vorba de construcții de suprafață, dar de data aceasta fără plat-forme. Gropile din preajma locuințelor au fost săpate poate pentru aruncarea resturilor menajere (deși materialele nu erau tasate), căci erau prea larg deschise la gură spre a fi interpretate drept gropi de provizii.

În afară de fragmentele ceramice destul de numeroase — asupra cărora ne vom opri mai jos — s-au găsit foarte multe obiecte, deși evident mai ales fragmentare. Pe lângă rîșnițele de piatră și foarte multe pietre de rîșnit, și alături de multe percutoare(?) de dimensiuni destul de mari, s-au descoperit o serie de topoare de piatră șlefuită, întregi sau fragmentare: alături de toporașe relativ trapezoidale, cu fața foarte ușor bombată și de dălți dreptunghiulare perfect plate pe ambele fețe, s-au găsit și topoare ceva mai mari, groase, precum și relativ numeroase fragmente de topoare perforate. Printre multele oase de animale, cîteva sînt lucrate și unele chiar ornamentate. În sfîrșit, amintim o serie de statuete feminine de lut ars și cîteva zoomorfe, inclusiv una în formă de pasăre.

În ceea ce privește ceramica, ea poate fi împărțită în linii mari în trei categorii. O primă categorie ar cuprinde ceramica fină, cu pliseuri și cu unele ornamente incizate, dintr-o pastă cenușie-neagră, dar uneori și brună. Tot în aceeași categorie, alături de această serie nu prea numeroasă, trebuie pusă altă serie mai bine reprezentată, a cărei pastă nu mai este prea fină, fiind uneori neagră, alteori brună și avînd aceleași feluri de ornamente incizate mai fin sau mai puternic. În spărtură, pasta fragmentelor negre se prezintă ca un cărbune de lemn; deși nu se văd urmele alveolelor de pleavă, pare sigur că în pastă a fost amestecată și pleavă. Numai unele dintre ornamentele incizate ale celor două serii ale acestei categorii pot fi legate de ornamentarea incizată a ceramicii Giulești, în timp ce altele nu au nici o legătură cu aceasta.

A doua serie este constituită de ceramica cu decor excizat, care poate fi asemuită în linii generale cu aceea a fazei Giulești a culturii Boian. Majoritatea fragmentelor sînt negre, dar unele au fost arse la roșu complet, iar altele au numai suprafețele roșii. Cele negre se prezintă uneori în secțiune întocmai ca și cele negre din categoria precedentă.

În a treia categorie am trece vasele cu decor în relief (briuri alveolate, mai ales) și cu suprafața lucrată în tehnica barbotinei, în general din aceeași pastă neagră, deși nu lipsesc și acelea arse la roșu. Tot aci ar trebui cuprinse și vasele nedecorate. Unele dintre vasele acestei grupe aparțin seriei «grosolane», — vase de bucătărie.

Desigur, această clasificare a ceramicii este cu totul provizorie — și nu ne putem gîndi să facem în cadrul unui scurt raport preliminar considerații prea ample. Trebuie precizat însă că numai o parte dintre ornamentele incizate pot fi legate de cultura Boian (faza Giulești), în timp ce altele au cu siguranță o anumită legătură cu ceramica liniară — deși trebuie precizat că la Dealul Viei nu există o adevărată ceramică liniară, așa cum s-a afirmat uneori. În schimb există legături cu unele elemente ceramice ale culturii Hamangia din Dobrogea, care, alături de forma unora dintre statuete, par a justifica ipoteza unei legături a acestei ultime culturi cu cultura de la Dealul Viei, impropriu numită Zănești. Unele șiruri de împunsături paralele, sau împunsături în linie sub buza paharelor cu caneluri orizontale se întîlnesc și în cultura Hamangia și nu își găsesc corespondență în cultura Boian. Dar asemenea șiruri de împunsături și de creștături pe linii, care nu lipsesc nici în ceramica liniară, descoperită pînă acum în Moldova (chiar la Traian - Dealul Fintinilor), se întîlnesc în grupa Sarka a ceramicii liniare din Cehoslo-vacia. Aceasta ar trebui să însemne că între sfîrșitul culturii liniare din Moldova și apariția culturii Precucuteni-Dealul Viei nu poate fi decît un răstimp foarte scurt, întrucît tipul Sarka apare în Cehoslovacia după ceramica liniară cu note muzicale. Pe de altă parte problema unei eventuale legături între ceramica cu decor împuns a culturii

Hamangia și decorul speciei «Stichkeramik» din Europa Centrală, adusă în discuție, va putea fi reluată cu prilejul studierii detaliate a ceramicii de la Dealul Viei. De altfel și unele forme de la Dealul Viei par a se lega de unele aspecte ale culturii Hamangia. În aceste condiții este evident o greșeală să se vorbească (și mai ales să se *mai* vorbească și acum) despre Dealul Viei ca despre o așezare a triburilor culturii Boian-Giulești ajunse pînă în Moldova. Cultura «Zănești» de la Dealul Viei este un complex local rezultat dintr-o serie de elemente componente — unele de esență liniară, altele de esență Boian-Giulești (și nu cele mai numeroase!) și altele indicind poate o legătură cu Hamangia; pe de altă parte, deoarece între Zănești-Dealul Viei și precucutenianul de la Larga Jijiei și Izvoare sint legături indiscutabile, este cu totul justificată încadrarea «culturii» Zănești-Dealul Viei în complexul precucutenian din care va lua naștere mai tirziu cultura Cucuteni, aspectul de la Dealul Viei fiind pînă acum cel mai vechi precucutenian cunoscut în Moldova și fiind cu dreptate considerat de noi drept faza Precucuteni I.

Dacă împrejurările vor permite continuarea săpăturilor de la Dealul Viei, obiectivul acestora va trebui să fie cercetarea terenului rămas între săpăturile dintre 1956 și 1959 și a unei zone între șanțurile II și III/1959 și șanțul IV/1959, precum și a zonei situate mai spre NE de toate săpăturile de pînă acum, pentru a se vedea dacă așezarea s-a întins mai departe în această direcție și dacă, eventual, a fost întărită cu un șanț de apărare.

## II. TRAIAN-DEALUL FÎNTÎNILOR

1. Pornind de la faptul că sondajul nr. 102, trasat în 1958 mult mai spre nord față de toate celelalte săpături de aci, ne-a permis să constatăm că așezarea cucuteniană de pe Dealul Fîntînilor nu s-a întins atît de departe nici chiar în faza ei de maximă dezvoltare — și ținînd seama că sondajul nr. 101/1958 a dovedit în schimb că porțiunea secționată de el fusese locuită în faza Cucuteni A-B, am început lucrările din 1959 prin prelungirea tranșei 101 spre N (pe plan 101 *a*), pînă la aproximativ 20 m de capătul sudic al sondajului nr. 102. În același timp am trasat și o altă secțiune paralelă cu nr. 101 — și anume nr. 111, la 44 m spre vest de nr. 101 (fig. 3).

În tranșeea nr. 111 s-a prins aproape imediat (ulterior și în nr. 101 *a*), șanțul de apărare, postulat și căutat de noi, ceea ce a dovedit că — după astuparea primului șanț de apărare din zona dinspre sud a așezării, — o dată cu extinderea acesteia spre nord, a fost săpat un altul. Pornind de la acest prim rezultat, am căutat să stabilim traseul acestui nou șanț de apărare prin cîteva tranșee-sondaje pe latura de est a așezării — și anume în terenul în pantă din această parte. Sondajele noastre nr. 116, 117 și 118 au prins toate șanțul de apărare mai nou, așa încît am stabilit întregul lui traseu pe laturile nord și est. Pe latura de vest traseul va trebui precizat în cursul săpăturilor viitoare. Nu socotim indicat să ne oprim aci în detalii asupra caracteristicilor acestui șanț, dar precizăm că forma lui este aproape conică, fiind foarte îngust la fund (situat între aproximativ 3,50—3,75 m adîncime) și destul de lat la partea superioară. Pe de altă parte, în zona sondajelor nr. 101 *a*, nr. 111 și nr. 116, el a fost săpat într-un strat de depuneri aluvionare, cu multe pietre tasate, ceea ce ne face să apreciem și mai mult această vastă lucrare făcută de locuitorii eneolitici de pe Dealul Fîntînilor (fig. 4).

O constatare importantă care trebuie menționată este faptul că în sondajul nostru nr. 118 — situat la 20 m de sondajul y/1956, în care fusese prins traseul primului șanț de apărare la această extremitate de E a așezării — au fost precizate două șanțuri de apărare: unul mai spre E — care este cu siguranță acela identificat de noi anul acesta

și prin sondajele nr. 101 *a*, 111, 116 și 117 — și unul la circa 8 m spre vest de acesta, mult mai puțin adânc și avînd alături un fel de groapă care îl dublează oarecum, care ar

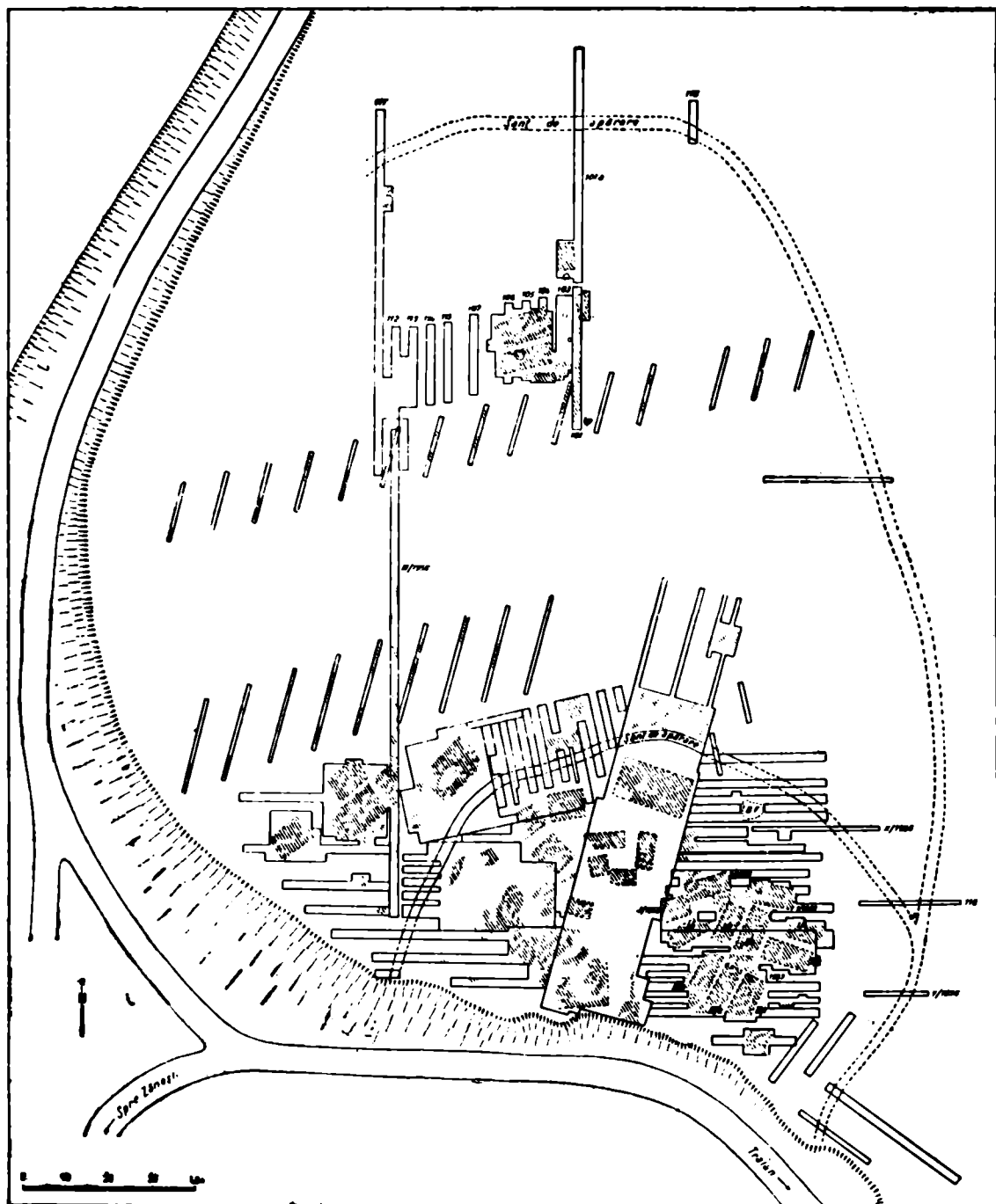


Fig. 3. — Planul general al săpăturilor din așezarea de la Dealul Fintinilor, cu traseele celor două șanțuri de apărare.

trebui să fie șanțul de apărare mai vechi (ulterior astupat) (fig. 4/3). Întrucît, așa cum am spus, între sondajele nr. 118/1959 și y/1956 nu sînt decît 20 m, rezultă că în terenul dintre ele trebuie să se fi făcut altoirea noului șanț de apărare pe traseul celui vechi. S-ar putea totuși ca șanțul de apărare identificat de noi prin sondajul y/1956 să fie

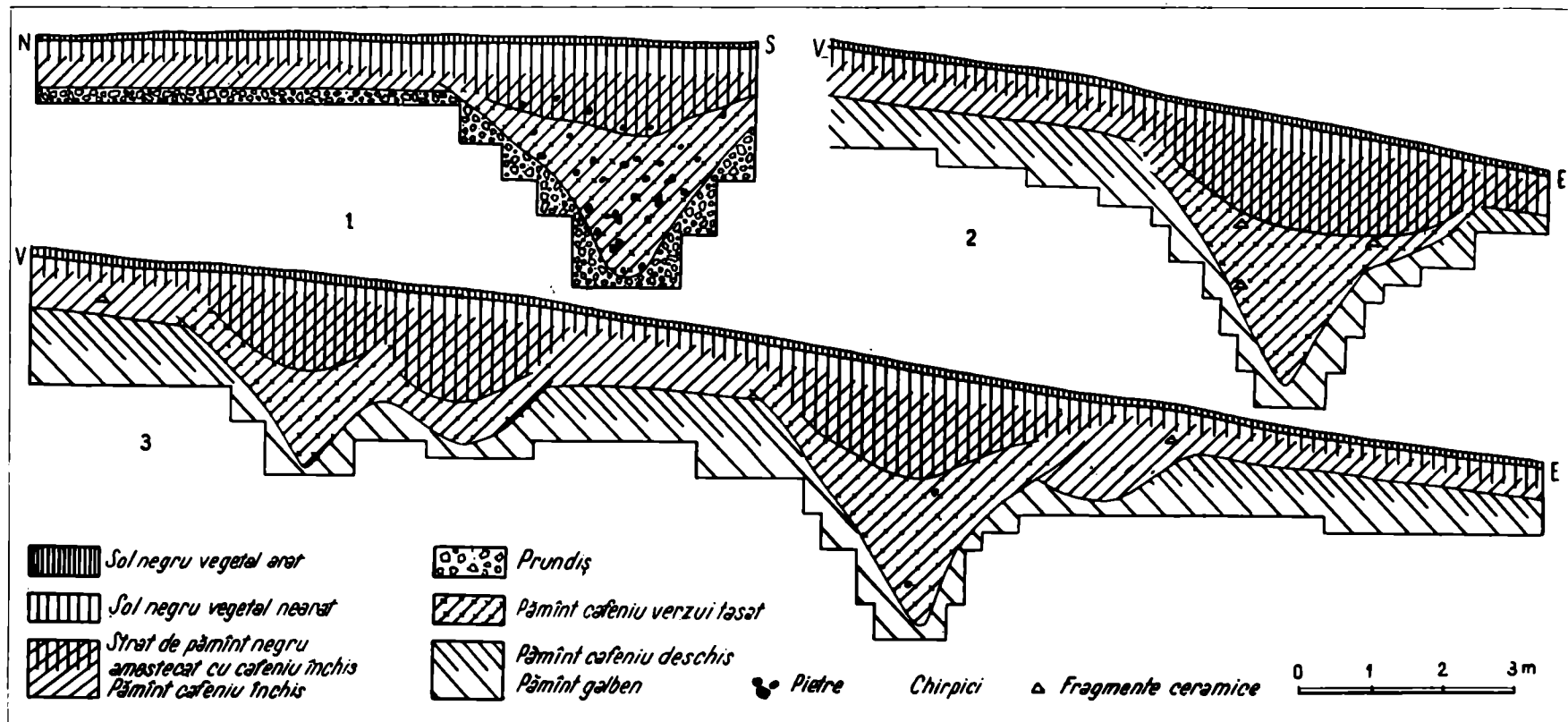


Fig. 4. — Citeva dintre secțiunile făcute pentru precizarea traseului celui de-al doilea șanț de apărare: 1, profilul peretelui estic al tranșeei nr. 116; 2, profilul peretelui nordic al tranșeei nr. 117; 3, profilul peretelui nordic al tranșeei nr. 118, cu ambele șanțuri de apărare.

continuarea aceluia descoperit anul acesta (prin urmare să fie de fapt șanțul mai nou), iar șanțul vechi, prins în sondajul x/1956 și în porțiunea de vest a sondajului nr. 118/1959, să coboare mai spre vest — așa încît să aibă altă ieșire în ripa dinspre vestul așezării. Data la care a trebuit să încheiem lucrările anul acesta nu ne-a îngăduit să verificăm situația printr-un alt sondaj mai spre sud, așa încît — alături de stabilirea traseului noului șanț de apărare pe latura de vest a așezării — lămurirea acestei probleme va trebui să formeze unul dintre obiectivele săpăturilor viitoare.

2. Într-o porțiune de teren eliberată de recoltă, situată la capetele de sud ale sondajelor nr. 101 *a* și 111, s-au trasat un număr de șanțuri paralele intermediare (nr. 102—107 și nr. 111—116), dintre care multe au fost apoi unite prin săparea terenului dintre ele, așa încît, în urma acestor lucrări și a celor cîteva casete deschise pentru urmărirea resturilor locuințelor, la sfîrșit săpătura avea aspectul indicat pe planul general (fig. 3). De altfel șanțul nr. 111 a fost prelungit spre vest pînă dincolo de capătul de N al Ș. III 1956 și în felul acesta avem acum un profil complet sud-nord al așezării, lung de aproape 200 m. În zona șanțurilor nr. 111—116 ceramica cucuteniană este foarte sporadică și nu s-au găsit resturi de locuință (chirpic ars masat), decît în șanțul nr. 111, în apropiere de traseul șanțului de apărare. Din păcate aceste resturi erau în bună parte distruse de unele săpături nesistematice, mai vechi, așa încît deocamdată nu am socotit necesar să le degajăm în întregime. În schimb, în sondajul nr. 101—101 *a* și în șanțurile vecine s-au descoperit resturile a cinci locuințe cucuteniene diferite — dintre care două au fost dezvelite în întregime și celelalte numai parțial, rămînînd să fie degajate ulterior. În afară de sporadice fragmente ceramice liniare — despre care se va vorbi mai jos — resturile din cuprinsul acestor locuințe aparțin toate fazei Cucuteni A-B, deși printre ele se găsesc, ca de obicei, și fragmente de tip C. Nici una din locuințele degajate anul acesta nu a avut platformă, chirpicul ars provenind de la pereții arși și prăbușiți. Forma locuințelor este aceea obișnuită — dreptunghiulară prelungă. Lîngă vatra locuinței nr. 2/1959, s-a descoperit o groapă destul de adîncă (fundul la 1 m), în care, sub unele bucăți de chirpic căzute din pereți, se afla *in situ* un mare chiup pictat în stilul  $\gamma$ , acoperit cu o strachină, iar alături, pe lîngă unele oase, o grămadă de cîteva sute de melci *Helix Pomatia* (fig. 5). Judecînd după situația tuturor acestor resturi, poate fi socotit sigur că această groapă de bucătărie se afla chiar *în interiorul* locuinței, lîngă vatră. În ceea ce privește diferitele materiale descoperite în cuprinsul acestor locuințe și în restul stratului cucutenian, nu este necesar să stăruim aci. Important este faptul că dedesubtul resturilor aflate imediat sub dărîmăturile locuințelor, în porțiunile unde *nu* se află resturile stratului liniar, nu se mai găseau decît foarte puține urme de locuire, ceea ce confirmă faptul că în această zonă așezarea s-a întins mai tîrziu și locuirea a fost mai puțin intensă. Eventualele deosebiri de detalii între caracteristicile materialelor se vor putea preciza numai o dată cu studierea lor completă — deoarece nu se poate vorbi de vreo deosebire esențială. Pentru stratul de cultură conținînd resturi liniare — aflat, firește, la un nivel inferior celui cucutenian, se dau toate detaliile necesare mai jos. Iar resturile osteologice au fost studiate și sînt publicate, împreună cu cele descoperite la Dealul Vici — în darea de seamă întocmită de O. Necrasov și S. Haimovici, ce urmează raportului nostru de săpături.

3. *Stratul culturii ceramicii liniare.* Între rezultatele obținute prin efectuarea săpăturilor din campania anului 1959, în partea de nord a așezării de la Traian (Dealul Fintinilor), a fost și confirmarea unei ipoteze mai vechi, prin care se postula o locuire mai intensă a populației cu ceramică liniară în această zonă a așezării.

Într-adevăr, cantitatea importantă a resturilor de locuire, aparținînd culturii ceramicii liniare, descoperite aici, ne întărește în convingerea unei viețuiri mai intense pe aceste locuri, ceea ce nu se putea susține pe baza resturilor relativ puține și foarte împrăș-



tiate descoperite prin săpăturile anilor 1952—1958, în partea centrală și de sud a așezării. Fragmentele de ceramică liniară ca și celelalte urme ale acestei culturi au apărut în întreaga săpătură, dar resturile cele mai bogate s-au găsit masate în colțul de sud-vest



Fig. 5. — Chiupul pictat acoperit cu o strachină-capac și grămada de melci din groapa de lângă vatra locuinței nr. 2/1959.

și pe latura de est a săpăturii efectuate. Pentru degajarea acestor două mari complexe s-au făcut lărgirile și casele necesare.

Adîncirea la care s-au găsit resturile de viațuire liniară este aceea obișnuită în așezarea de la Traian-Dealul Fintinilor, adică 0,85 m—1,10 m și anume: masa resturilor se afla în solul cafeniu deschis, care suprapune pămîntul galben și sub stratul de pămînt cafeniu închis, care reprezintă de fapt stratul propriu al culturii Cucuteni A-B.

În sectorul de est al săpăturii, fragmentele liniare au apărut sporadic și în stratul superior, adică în solul cafeniu închis. În partea inferioară a acestui strat, la adîncimea de 0,70 m, se observă chiar o fișie îngustă de interferență a resturilor celor două culturi suprapuse, aceea a ceramicii liniare și a ceramicii pictate cucuteniene. Diferența în adîncime între straturile celor două culturi succesive este în acest caz numai de 7—10 cm (fig. 5). În sectorul de vest, lipsind în această porțiune resturile culturii cucuteniene de deasupra, poziția stratigrafică a culturii liniare este destul de clară. Determinarea poziției stratigrafice a culturii liniare este mai ales posibilă aici și prin împrejurarea favorabilă că, în această parte de nord a așezării, lipsește total stratul de cultură precucuteniană, care, în porțiunea dinspre botul de deal al așezării, tulbura raportul stratigrafic inițial dintre cele trei culturi prin inerentele amestecuri și răscoliri ale depunerilor ulterioare. Din această cauză grosimea depunerilor liniare din complexul de vest al săpăturilor din anul acesta este mult mai mare — ele aflîndu-se între 0,80—1,20 m adîncime, unele resturi putînd fi urmărite pînă la 1,35 m și chiar 1,40 m. În afară de ceramică, se găsesc aici și unelte de silex, de piatră (inclusiv rîșnițe) și de os, oase de animale domestice și sălbatice, melci și numeroase pietre de rîu. Mai rar s-au ivit și mici bulgări de chirpic nears.

Existența acestui inventar casnic complet, care nu lipsește nici din complexe de o întindere mai redusă din restul săpăturii, indică deci în mod neîndoielnic o mai

îndelungată dăinuire a triburilor purtătoare ale culturii ceramicii liniare. Culoarea ceva mai închisă, pe alocuri, a pământului, bogat în resturi organice, din aceste porțiuni de teren, confirmă și ea acest fapt. Cu toate acestea și cu toate repetatele răzuiri ale fundului săpăturii, natura solului din această așezare, așa cum s-a mai menționat și cu altă

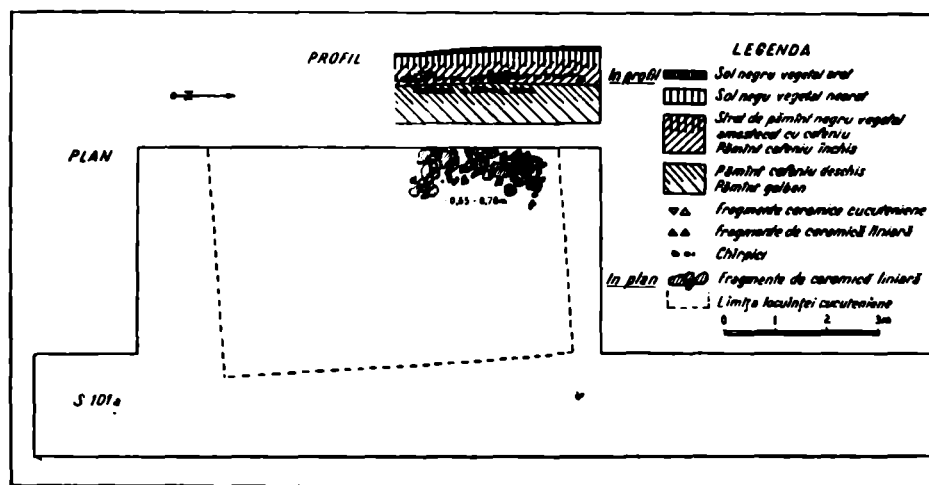


Fig. 6. — Planul casetei deschise pe latura de vest a tranșeei nr. 101 a, cu resturile vaselor liniare și cu profilul acelei porțiuni.

ocazie, nu ne-a permis să urmărim conturul eventualelor urme de locuințe și nici să putem stabili, cu precizie, numărul lor.

Alături de fragmentele ceramice liniare tipice, în complexele descoperite s-au găsit unelte de silex, piatră și os. Din silex cenușiu translucid sau negricios sînt lucrate lamele de dimensiuni mijlocii și mici și răzuitoare pe lamă. Multe dintre aceste lame sînt sparte și reduse la jumătatea lor printr-o îndelungată întrebuintare. La fața locului au rămas uneori și nucleele negricioase sau cenușii din care s-au desprins aceste lame, ca și alte așchii despicate spre a fi prelucrate. Există de asemenea așchii, lame și un nucleu dintr-un silex de culoare cenușie-albicioasă, cu mici pete de culoare mai închisă. Este foarte probabil ca nucleele de silex, reduse după folosire la dimensiunile unor percu-toare, să fi fost potrivite pentru a servi ca unelte de lovit. În acest an nu s-au desco-perit însă mici trapeze și nici alte unelte de caracter microlitic din silex sau obsidiană, caracteristice pentru complexele cu ceramică liniară din anii trecuți.

Topoarele de forma tipică «calapod» sînt lucrate dintr-o rocă de culoare gălbuie. Între acestea predomină forma înaltă, cu tăișul curbat și ascuțit. Alături de acestea există numeroase exemplare de topoare de tipul plat. Se poate distinge o formă prelungă, care tinde spre acea triunghiulară, ca și una cvasi-dreptunghiulară și foarte plată, uneori de dimensiuni mari, cu lățimea în regiunea tăișului de 12 cm. Unele dintre topoarele găsite în complexul de est prezintă urme de arsură și deshidratare puternică, fiind reduse în bucăți.

O apariție de asemenea nouă și interesantă o constituie o unealtă de formă rotundă, perforată la mijloc, avînd suprafața superioară ușor bombată. Ea este lucrată dintr-o rocă cenușie-albăstrie. Fixată pe o coadă de lemn, avea desigur funcția de unealtă de lovit și aspectul unei măciuci. Un alt exemplar de acest fel, fragmentar, la care perfo-rația nu a fost dusă pînă la capăt, era lucrat dintr-o rocă albicioasă.

Rîșnițele întregi sau fragmentare sînt relativ numeroase, avînd în general o formă prelungă și dimensiuni mai reduse. Totuși, o rîșniță de dimensiuni mai mari a fost desco-

îndelungată dăinuire a triburilor purtătoare ale culturii ceramicii liniare. Culoarea ceva mai închisă, pe alocuri, a pământului, bogat în resturi organice, din aceste porțiuni de teren, confirmă și ea acest fapt. Cu toate acestea și cu toate repetatele răzuiri ale fundului săpăturii, natura solului din această așezare, așa cum s-a mai menționat și cu altă

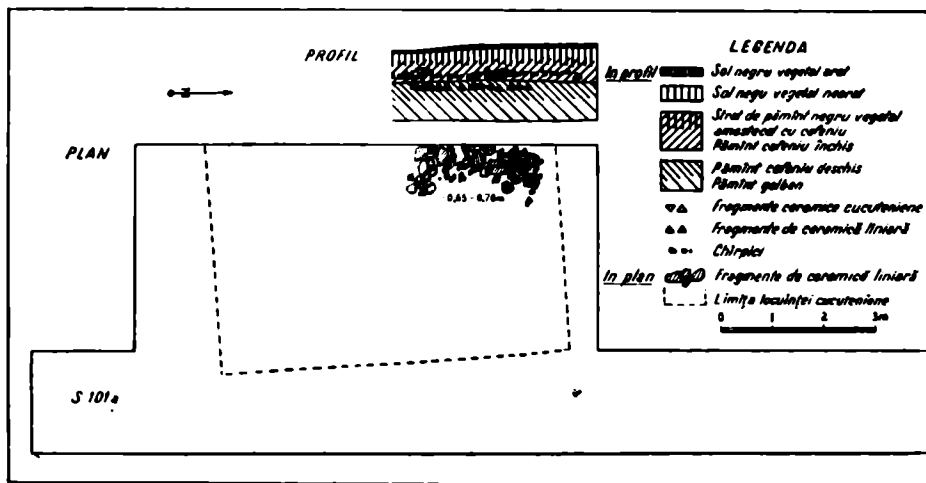


Fig. 6. — Planul casetei deschise pe latura de vest a tranșeei nr. 101 a, cu resturile vaselor liniare și cu profilul acelei porțiuni.

ocazie, nu ne-a permis să urmărim conturul eventualelor urme de locuințe și nici să putem stabili, cu precizie, numărul lor.

Alături de fragmentele ceramice liniare tipice, în complexele descoperite s-au găsit unelte de silex, piatră și os. Din silex cenușiu translucid sau negricios sînt lucrate lamele de dimensiuni mijlocii și mici și răzuitoare pe lamă. Multe dintre aceste lame sînt sparte și reduse la jumătatea lor printr-o îndelungată întrebuințare. La fața locului au rămas uneori și nucleele negricioase sau cenușii din care s-au desprins aceste lame, ca și alte așchii despicate spre a fi prelucrate. Există de asemenea așchii, lame și un nucleu dintr-un silex de culoare cenușie-albicioasă, cu mici pete de culoare mai închisă. Este foarte probabil ca nucleele de silex, reduse după folosire la dimensiunile unor percu-toare, să fi fost potrivite pentru a servi ca unelte de lovit. În acest an nu s-au desco-perit însă mici trapeze și nici alte unelte de caracter microlitic din silex sau obsidiană, caracteristice pentru complexele cu ceramică liniară din anii trecuți.

Topoarele de forma tipică « calapod » sînt lucrate dintr-o rocă de culoare gălbuie. Între acestea predomină forma înaltă, cu tăișul curbat și ascuțit. Alături de acestea există numeroase exemplare de topoare de tipul plat. Se poate distinge o formă prelungă, care tinde spre acea triunghiulară, ca și una cvasi-dreptunghiulară și foarte plată, uneori de dimensiuni mari, cu lățimea în regiunea tăișului de 12 cm. Unele dintre topoarele găsite în complexul de est prezintă urme de arsură și deshidratare puternică, fiind reduse în bucăți.

O apariție de asemenea nouă și interesantă o constituie o unealtă de formă rotundă, perforată la mijloc, avînd suprafața superioară ușor bombată. Ea este lucrată dintr-o rocă cenușie-albăstrie. Fixată pe o coadă de lemn, avea desigur funcția de unealtă de lovit și aspectul unei măciuci. Un alt exemplar de acest fel, fragmentar, la care perfo-rația nu a fost dusă pînă la capăt, era lucrat dintr-o rocă albicioasă.

Rîșnițele întregi sau fragmentare sînt relativ numeroase, avînd în general o formă prelungă și dimensiuni mai reduse. Totuși, o rîșniță de dimensiuni mai mari a fost desco-

perită *in situ* la o adâncime de 1,20 m, în partea de sud a complexului de vest. Pe lângă uneltele enumerate s-au găsit în acele complexe percutoare de piatră ca și pisăloage pentru zdrobit grăunțele, precum și o serie de pietre de riu. Dintre uneltele de os s-a păstrat

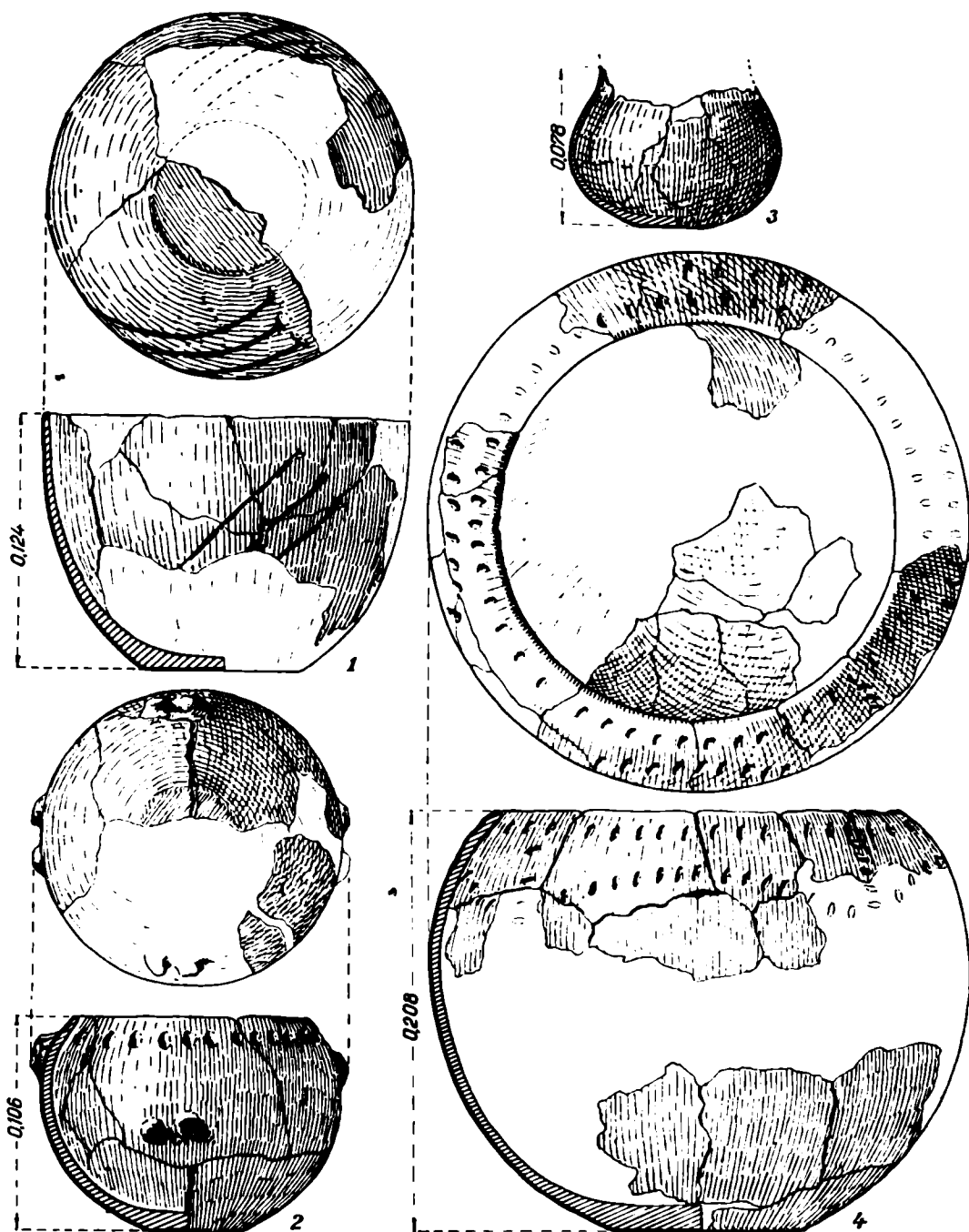


Fig. 7. — Ceramică aparținând stratului culturii liniare de la Dealul Fintinilor: 1, vas din pastă fină, cu decor liniar cu capete de note muzicale; 2 și 4, ceramică din pastă mai primitivă, cu decor alveolat-crestat și cu perechi de proeminențe-butoni; 3, vas fragmentar, cu gît relativ cilindric.

un vîrf dintr-un pumnal, făcut din osul cubitus și alte oase fațetate plate sau rotunde lustruite, dar a căror stare fragmentară nu ne permite să precizăm în ce scopuri anume au fost prelucrate.

O altă dovadă despre intensitatea locuirii ceramicii liniare în această parte a Dealului Fintinilor este desigur și cantitatea deosebit de importantă a fragmentelor ceramice, atât din pastă fină cât și din pastă inferioară. Ceramica fină, din pastă subțire, cenușie deschisă, uneori mergînd însă pînă la o nuanță vinată și chiar negricioasă, se prezintă foarte corodată, nemaipăstrînd urme din luciul inițial și nici din angobă. Printre numeroasele fragmente și vase întregibile s-au găsit și cîteva cioburi dintr-o pastă fină, de culoare cărămizie-roșcată, culoare care se datorește unei arderi secundare, aceste cioburi provenind din stricta apropiere a chirpicului ars din sectorul de est pomenit mai înainte. Formele de vase cele mai răspindite sînt în general sferice și de dimensiuni variate: boluri mici și mijlocii și vase mari, la care se accentuează îngustarea deschiderii gurii (fig. 7/1 și fig. 8). Această categorie evoluează spre forma cu umăr și gît cilindric vertical sau înclinat (fig. 7/3), care stă aproape și de formele din repertoriul culturii ceramicii decorate prin benzi punctate. Dintre boluri face parte și un vas cu gura larg deschisă, din seria pe care cercetătorii cehi o consideră, cu drept cuvînt, ca cea mai veche. Chiar și decorul acestui vas, care constă dintr-o bandă de trei linii paralele cu puncte la capete, pusă oblic pe peretele vasului, corespunde întocmai cu ornamentarea bolurilor de acest fel descoperite în Slovacia (fig. 7/1). Pe lîngă aceste forme curențe, se întîlnesc aici și cîteva forme mai rare. Deosebit de interesant este un fragment de vas mic, care arată un contur pătrat, cu colțurile îngroșate și ușor rotunjite, formă foarte frecventă în așezările de tip Vin-a-Turdaș. De asemenea, cu totul nou în repertoriul formelor ceramicii liniare după cîte știm, este fragmentul care indică, după toate aparențele, un vas dublu, de dimensiuni reduse, prevăzut cu piciorușe. Se vede pe suprafața vasului locul de unde s-a rupt bara de legătură.

Proeminențele apar, deși nu prea frecvent, și pe vasele din pastă fină, ținînd locul tortiilor, dar în acest caz ele sînt de o formă lunguiață și plată, așezate în sens vertical și perforate orizontal. Tortițele modelate în formă de cap de animal sînt mult mai rare.

Specia ceramicii liniare fine se caracterizează prin bine cunoscutul decor de linii incizate, dispuse paralel, cu gropițe lunguiete ușor scobite, așa-numitele capete de note muzicale. Uneori acestea din urmă lipsesc. Pe vasele de tipul bol, decorul pornește de sub buză, care este subliniată prin două-trei linii paralele. Sînt cazuri cînd acest decor simplu acoperă întreaga suprafață a vasului. De obicei, sub banda care înconjură gura vasului, se grupează celelalte motive de benzi liniare în zig-zag, sau de benzi de linii curbe îmbucate, care reprezintă, fără îndoială, o derivație din motivul în dublă spirală. Notăm că spirala propriu-zisă nu s-a întîlnit totuși aici. Nu rare ori spațiul triunghiular dintre motivele de linii curbe este umplut cu alte linii ușor curbate care se unesc în unghiuri ascuțite. Combinarea motivelor se face în chip destul de variat, încît pe vasele de dimensiuni mai mari se ajunge la aspecte de decor mai complicate (fig. 8). Fundul vaselor este uneori decorat cu semnul  $\times$  cu puncte la capete, așa cum s-au mai găsit și pe alte exemplare în anii trecuți. Acest motiv apare uneori și pe pereții vaselor. Se observă în general că forma sferică a vaselor ca și dimensiunile lor fac ca principiul distribuirii tectonice a ornamentului să fie mai anevoie de observat. Se remarcă de asemenea și o tendință de a se renunța la liniile incizate, spre a le înlocui cu șiruri de puncte mari. Alteori se schimbă chiar forma punctelor, fiind înlocuite cu foarte mici scobituri triunghiulare, adică așa cum acest element decorativ apare mai frecvent în ornamentarea ceramicii din așezarea de la Traian-Dealul Viei.

Se distinge și o altă specie ceramică, care, prin calitate și decor, ocupă o poziție intermediară între specia ceramicii fine și aceea grosolană. Pasta, bine arsă, este de culoare cenușie, dar conține și mici pietricele albe, ca și urme de materii organice. Suprafața este aspră, fiind roasă pînă la miez. Formele, larg deschise, în chip de trunchiuri de con

sau de boluri sferice, sînt de dimensiuni mijlocii și de obicei neornamentate. Singurul decor constă din proeminențe cilindrice sau dintr-un șir de scobituri făcute cu unghia

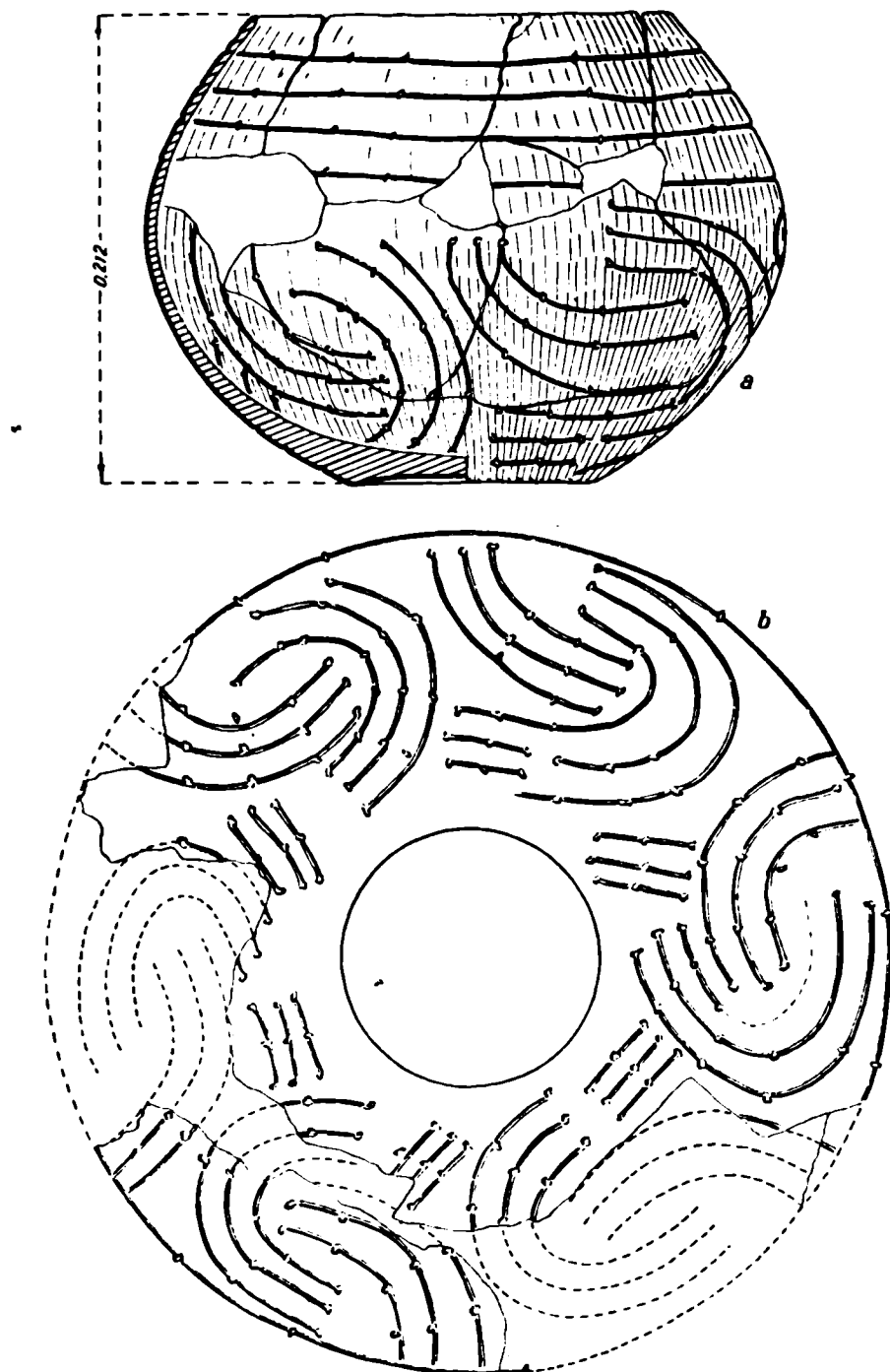


Fig. 8. — *a*, vas cu decor liniar cu capete de note muzicale; *b*, desfășurarea decorului aceluiași vas.

sub buza vasului (fig. 7/2). Deși prin arderea și calitatea pastei această specie stă alături de specia fină, bogat ornamentată, prin tehnica decorului însă — atunci cînd el există — ea se leagă și de specia inferioară, aceea a ceramicii « de bucătărie ».

Prin săpăturile anterioare se cunoștea aici existența unei specii de ceramică grosolană, dar numai sub forma unor fragmente de dimensiuni în genere mici. Pasta din care s-au modelat aceste vase de uz casnic este evident de o calitate inferioară, fiind amestecată cu pleavă și pietricele destul de mari. Arderea este incompletă, întrucât în secțiune interiorul rămâne negru-cărbune, pe când straturile exterioare sînt cafenii roșcate sau de un cenușiu murdar. Suprafețele sînt aspre și zgrunțuroase. Forma de bază a vaselor de bucătărie este aceea de bol mare (fig. 7/4). De la această formă sferică inițială, prin lărgirea fundului și a gurii, ca și prin varierea dimensiunilor s-a ajuns la forme derivate: ceaune, castronașe și oale. Chiupurile de provizii sînt adeseori prevăzute cu un gît cilindric, ușor răsfrînt. Ornamentarea acestei specii ceramice grosolane, zisă de bucătărie, este simplă și constă din scobituri rotunde alveolare, făcute cu unghia. De obicei, acestea sînt scobite direct pe peretele vasului; în alte cazuri însă se aplica pe peretele vasului un briu îngust, plastic, în care se scobeau alveolele, rezultînd un motiv decorativ în relief. Un astfel de briu alveolar scurt este așezat oblic pe peretele vasului — « ca o omidă » — amintind decorul unor vase de dimensiuni mari din cultura Criș. Decorul format din alveole subliniază în primul rînd buza vasului de sub care pornesc alteori grupe și șiruri verticale sau orizontale. Șirurile de alveole se pot desfășura și în zig-zag, butonii cilindrici ai vasului avînd rolul unor puncte de convergență. Acești butoni de pe suprafața vaselor, pe lângă rolul lor decorativ, folosesc și ca apucători. Torți propriu-zise nu există. Apucătorile prelungi, verticale sau orizontale, sînt uneori și decorate prin scobituri alveolare.

Cît privește mijloacele de trai ale triburilor purtătoare ale culturii ceramicii liniare, considerînd uneltele descoperite putem spune că, alături de cultivarea primitivă a plantelor, de culegerea fructelor și a animalelor mărunte și în primul rînd a melcilor, creșterea animalelor domestice și vînătoarea celor sălbatice, așa cum o dovedește și cantitatea de oase rămase în locuințe, aveau un rol însemnat.

În încheiere, se cuvine să subliniem pe de o parte importanța rezultatelor de anul acesta, în special de la Dealul Fintinilor, unde s-au descoperit cele mai bogate materiale aparținînd culturii ceramicii liniare cunoscute pînă acum din toată Moldova, și, pe de altă parte, necesitatea ca în anul viitor să se continue lucrările cu mai multă intensitate, spre a se degaja toate locuințele parțial dezvelite anul acesta și a se mai cerceta o bună parte din terenul aflat între cele două zone săpate pînă acum la Traian. Totodată, așa cum am spus și mai sus, va trebui să stabilim în întregime traseul celui de-al doilea șanț de apărare. Paralel cu aceste lucrări, se vor mai putea întreprinde săpături și la Dealul Viei.

HORTENSIA DUMITRESCU și VLADIMIR DUMITRESCU

## АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ТРАЯНЕ

### РЕЗЮМЕ

В 1959 г. коллектив археологической стоянки Траян продолжал раскопки обоих поселений в Траяне, на Дялул Вией и на Дялул Фынтинилор.

I. Шурфовки, начатые в докукутенском поселении на Дялул Виилор, показали еще раз, что здесь существует только один однородный культурный слой, относящийся к ранней фазе культуры Докукутени (I = так называемой культуре Эзешти), с наземными жилищами, с многочисленными костяными и каменными изделиями и множеством костей диких и домашних животных. По-видимому, в керамику этого поселения входило три составных элемента: один связан с культурой линейной керамики, другой — с керамикой Джулешти и третий — с культурой Хаманджия в Добрудже. Только основательное изучение богатого материала,

найденного до сих пор при всех раскопках, сможет определить во всех обликах и подробностях эту керамику и соответствующую ей культуру.

II. В кукутеньском поселении фазы А-В на Дялул Фынтынилор главным образом изучали два вопроса. При помощи ряда шурфов искали и открыли второй защитный ров (выкопанный после того, что первый был засыпан при расширении площади поселения), удалось также установить большую часть его линии. Отмечено, что кукутеньский материал северного участка не отличается от материала южного участка, а открытые до сих пор в этой стороне жилища принадлежат к простому типу без площадки. Надо указать, что внутри одного из жилищ, около очага была яма глубиной приблизительно в 1 м, в которой находился большой расписной сосуд, покрытый миской, а около него несколько сот раковин улиток. Это доказывает, что иногда, даже в жилищах без площадок находились ямы для продовольственных сосудов (в данном случае, вероятно для воды).

III. В северном участке поселения под кукутеньским слоем нашли более многочисленные остатки культуры линейной керамики, чем во всем остальном поселении: они позволяют подробнее изучить эту культуру не только в Траяне, но и во всей Молдове. Все три категории керамики — типичная с нотным орнаментом, более примитивная обиходная и промежуточная из тонкого теста, но без орнамента — хорошо представлены очень характерными экземплярами. Типичные орудия из кремня, отшлифованного камня и реже из кости также характерны (в особенности топоры-колодки); во время раскопок нашли выпуклую с одной стороны проушную булаву. Это первая булава такого рода, найденная в пределах культуры линейной керамики в Молдове.

#### ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — План раскопок докукутеньского поселения в Дялул Вией.

Рис. 2. — Разрез юго-восточной стены траншеи III 1959 г. в Дялул Вией.

Рис. 3. — Общий план раскопок поселения на Дялул Фынтынилор, с чертежом линии обоих защитных рвов.

Рис. 4. — Некоторые из разрезов, сделанных для уточнения второго защитного рва: 1, профиль восточной стены траншеи № 116; 2, профиль северной стены траншеи № 117; 3, профиль северной стены траншеи № 118, с обоими защитными рвами.

Рис. 5. — Большой расписной сосуд с миской-крышкой и с кучей улиток в яме около очага жилища № 2/1959.

Рис. 6. — План открытого раскопа на западной стороне траншеи № 101 а, обломки сосудов с линейным орнаментом и профиль участка.

Рис. 7. — Керамика, принадлежащая к слою культуры линейной керамики из Дялул Фынтынилор: 1, сосуд из тонкого теста, с линейным орнаментом в виде музыкальных нот; 2 и 4, керамика из более грубого теста, с ямочным орнаментом и с парными выпуклостями; 3, фрагментарный сосуд с более или менее цилиндрическим горлышком.

Рис. 8. — а, сосуд с линейным орнаментом в виде нотного рисунка; б, развернутый орнамент того же сосуда.

#### LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE TRAIAN

#### RÉSUMÉ

Au cours de l'année 1959, à Traian les recherches ont été poursuivies dans les deux stations, tant à Dealul Vici, qu'à Dealul Fintînlor.

I. Les sondages pratiqués dans la station précucuténienne de Dealul Vici ont prouvé une fois de plus qu'il n'existe ici qu'une seule couche, homogène, de culture, appartenant à la phase la plus ancienne de la civilisation Précucuteni (I = civilisation dite de Zăneşti), caractérisée par des habitations de surface, très riches en outils en pierre et en os, ainsi qu'en ossements d'animaux domestiques et sauvages.

La céramique de cette station présente, à ce qu'il semble, trois éléments constitutifs: l'un qui tient de la civilisation à céramique rubanée; l'autre de celle de Boian-Giuleşti; le troisième de la civilisation de Hamangia de la Dobrogea. Cependant, seule une étude approfondie portant sur l'ensemble de l'abondant matériel récolté au cours de toutes les fouilles pratiquées jusqu'à ce jour permettra de définir, sous tous ses aspects et dans le détail, cette céramique, ainsi que la première phase de la civilisation Précucuteni à laquelle elle appartient.



II. Dans la station cucuténienne de la phase A-B qui se trouve sur Dealul Fintinilor, les recherches se sont concentrées sur deux objectifs principaux. D'une part, par une série de sondages, on a cherché — et réussi — à découvrir le second fossé de défense (creusé, une fois le premier comblé, à la suite de l'extension prise par la station), fossé dont la plus grande partie du tracé a pu être établie. D'autre part, on a constaté que le matériel cucuténien de la zone nord de la station ne diffère en rien de celui de la zone sud et que les habitations s'y trouvant — du moins celles découvertes jusqu'à présent — appartiennent au type simple, *sans* plate-forme. Il faut signaler, à l'intérieur d'une habitation et près de l'âtre, l'existence d'une fosse de 1 m de profondeur, contenant une grande jarre peinte, recouverte d'une écuelle et entourée de plusieurs centaines de coquilles d'escargots, d'où l'on peut déduire que les habitations sans plate-forme étaient parfois pourvues de fosses destinées aux vases à provision (dans ce cas-ci, probablement, une jarre à eau).

III. Les matériaux appartenant à la céramique rubanée, trouvés dans cette même zone septentrionale de la station, sous la couche cucuténienne, sont bien plus abondants que ceux des autres secteurs; ils permettent une étude détaillée de cette civilisation, valable non seulement pour le site de Traian, mais pour toute la Moldavie. On y trouve, en effet, représentées par des exemplaires on ne peut plus caractéristiques, les trois catégories de céramique connues: la céramique typique à décor à notes de musique, celle d'usage domestique, plus grossière, ainsi qu'une catégorie intermédiaire, à pâte plus fine mais rarement décorée. Les outils typiques (en silex, en pierre polie et, plus rarement, en os) sont également caractéristiques (notamment les haches en forme de bottier). Enfin il faut signaler la découverte d'une massue ayant une de ses faces bombée et l'autre un peu concave; c'est la première massue rencontrée jusqu'à présent dans une station de la civilisation à céramique rubanée de Moldavie.

#### EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Plan des fouilles faites dans la station précucuténienne de Dealul Vici.

Fig. 2. — Coupe de la paroi sud-est de la tranchée III/1959 de Dealul Vici.

Fig. 3. — Plan général des fouilles de la station de Dealul Fintinilor, avec le tracé des deux fossés de défense.

Fig. 4. — Sections faites pour établir le tracé du second fossé de défense: 1, coupe de la paroi est de la tranchée n° 116; 2, coupe de la paroi nord de la tranchée n° 117; 3, coupe de la paroi nord de la tranchée n° 118, montrant les deux fossés de défense.

Fig. 5. — Jarre peinte, recouverte d'une écuelle-couvercle, et tas de coquilles d'escargots de la fosse voisine de l'âtre de l'habitation n° 2/1959.

Fig. 6. — Plan de la cassette pratiquée sur le côté ouest de la tranchée n° 101 a, montrant les fragments de vases à décoration rubanée, ainsi que la coupe de cette portion.

Fig. 7. — Dealul Fintinilor. Céramique appartenant à la couche de culture à décoration rubanée: 1, vase en pâte fine, à décor rubané à notes de musique; 2, 4, céramique d'une pâte plus grossière, décor alvéolaire strié, agrémenté de boutons en relief, groupés par deux; 3, vase incomplet, à col cylindroïde.

Fig. 8. — a, vase à décor rubané (à notes de musique); b, le décor du même vase.